

สารบัญภาพประกอบ

บทที่ ๑

๑. พระธาตุโถก
๒. ปราสาทสมัยเจนละ ที่สมโบร์ไพรกุก ปราสาท S_1
๓. ส่วนละเอียดภาพปราสาทสลักอิฐบนผนังปราสาทพนมบายง
๔. ปราสาทภูมิปราสาท
๕. ปราสาทพระโค
  - ก. ปราสาทอิฐ ๓ องค์ บนฐานชานชาลาศิลาแลง
  - ข. ส่วนโครงสร้างภายในยอด ก่ออิฐเหลื่อมเป็นชั้น ๆ ขึ้นไปสู่ยอดเบงบน
๖. ปราสาทกระวัน ภาพสลักอิฐนูนที่ผนังภายในองค์ปราสาท
๗. ปราสาทแปรรูป องค์ปราสาทส่วนยอดก่อสร้างด้วยอิฐ
๘. ปราสาทจาม เมืองดงเคื่อง สร้างราวพุทธศตวรรษที่ ๑๔ องค์ปราสาทสูง ๑๔ เมตร
๘. ก. ภาพด้านใต้ของปราสาท A_1 ที่มีซอน ศิลปจามแบบมิซอน A_1 ช่วงที่สองของครึ่งแรกพุทธศตวรรษที่ ๑๕
  - ข. ภาพด้านทิศเหนือของปราสาทประธานที่เมืองโพนาการ นาครัง ศิลปแบบมิซอน A_1 ตอนปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๖
๑๐. จันท์ บุกิด บาดู ป่าหัด ไทรบุรี
๑๑. โบราณสถานหมายเลข ๑๕ ไทรบุรี
๑๒. จันท์อรชุน ก่อสร้างด้วยก้อนหินที่มีขนาดสม่ำเสมอทั้งอาคาร
๑๓. จันท์ปุนทวะ ใช้เทคนิคการก่อสร้างของอิฐ เนื้อวัสดุเป็นหิน
๑๔. สถูปมาลีโกย ที่เมธา ตากุส สุมาตรากลาง
๑๕. เบ็ยโร (วิหาร) บาหารที่ ๑ สุมาตรากลาง
๑๖. เบ็ยโร บาหารที่ ๒ ปาดัง ลาวาส
๑๗. สระสงเบลาฮัน ชาวตะวันออก
๑๘. ประตุนิศเทวสถาน เบลาฮัน ชาวตะวันออก

๑๕. จันท์ ดาจาโก ตะวันออกเมืองมาลัง ชาวตะวันออก
๒๐. จันท์ ลาเวนดาร์ เมืองบลิดาร์ ชาวตะวันออก
๒๑. จันท์ กิดอล ไกล้เมืองมาลัง ชาวตะวันออก
๒๒. จันท์ ดาจาบุง
๒๓. จันท์ สุมเบอร์วาน ชาวตะวันออก
๒๔. บุระ เย้ เกงกา เปอร์ลัน บาห์ลี
๒๕. ประตูที่สอง ดเจดอง ชาวกลาง
๒๖. เจดีย์โบโบคีย์ เมืองศรีเกษตร
๒๗. เจดีย์บุญญา เมืองพุกาม
๒๘. เจดีย์โลกนััน
๒๙. เจดีย์ชเวศน์ดอ
๓๐. เจดีย์เขินเนทนิมา มยีนพุกาม
๓๑. เจดีย์ชาปาทะ
๓๒. เจดีย์อนันทะ รูปตั้ง รูปตัด
๓๓. พระธาตุบุยนิยู รูปตัดแสดงอาคารทับกันสองหลัง
๓๔. เจดีย์สุลมนั
๓๕. ผนังวัดนันปยะ แสดงการก่ออิฐอย่างประณีต อิฐก่อนข้างแบน
๓๖. วิหารนันปยะ และส่วนโครงสร้างต่อหม้อ ที่รวมกันเป็นสันโค้งกลม รองรับสังขรเบ็องบน
๓๗. การเปิดช่องว่างขนาดเล็กโดยใช้สันแบน ที่วัดนาคหลวงคยุง และเจดีย์ธัมมยัน
๓๘. ส่วนละเอียดการก่ออิฐที่สันโค้งอุโมงค์ทางเข้าเจดีย์พระธาตุบุยนิยู
๓๙. ผนังเจดีย์ชทิลมินโล แสดงการก่ออิฐของผนังขนาดใหญ่
๔๐. ส่วนละเอียดการก่ออิฐที่ข้อมุมผนัง โดยใช้วิธีสลักเขาอิฐออกเป็นฉากทั้งสองด้าน วัดคเขากุโอมิน

๔๑. ลวดบัวที่สลูปรวมินกษี มีการถากอิฐบัว ที่ส่วนหนาของอิฐ ส่วนลายประดับเป็นอิฐเคลือบสี

๔๒. ฐานเจดีย์จุลปะโทน สมัยที่ ๑ และ ๒

๔๓. เจดีย์ ๘ เหลี่ยมที่วัดกู่กุด

๔๔. ส่วนขยายการก่ออิฐที่มุมฐานแปดเหลี่ยม

๔๕. ฐานโบราณสถานหมายเลข ๑๘ ที่วัดโขลง คูบัว ราชบุรี

๔๖. ส่วนขยายการก่ออิฐแบบมีระเบียบ เจดีย์สกุลช่างทวารวดี อุทอง

๔๗. ฐานเจดีย์ทรงกลม ก่อด้วยศิลาแลง บริเวณบ้านนาขมา พงคึก กาญจนบุรี

๔๘. ฐานเจดีย์วัดกู่กุด ใช้ก้อนอิฐแลงก่อทั้งอาคาร (ภาพถ่ายก่อนการปฏิสังขรณ์)

๔๙. โบราณสถานหมายเลข ๑๖ ปรำจันบุรี

๕๐. ฐานพระอุโบสถ ที่เมืองฟ้าแดด สูงยาง ภาพสีนู้

บทที่ ๒

๕๑. ภาชนะดินเผาสีด้า ขูดเส้นเป็นลาย รูปทรงมีลักษณะแบบประติมากรรม บ้านเชียง

๕๒. ภาชนะดินเผาเขียนสี ผิวขวานवल ลายเส้นสีแดง บ้านเชียง

๕๓. เครื่องปั้นดินเผาแบบหลัก ที่ขุดพบที่โคกเจริญ อำเภอไชยบาดาล ลพบุรี

๕๔. พระพุทธรูปปางนาคปรก อิทธิพลศิลปะอมราวดี อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๒

๕๕. ธรรมจักรศิลา เมืองเสมา อำเภอสูงเนิน นครราชสีมา

๕๖. พระพุทธรูปไสยศาสตร์ สลักติดหน้าผา ภูเวียง ขอนแก่น

๕๗. ใบเสมาสลักภาพชาดก เรื่องสรวงกษชาดก เมืองฟ้าแดด สูงยาง ภาพสีนู้

๕๘. กลุ่มใบเสมา บ้านโนนฆ้อง ตำบลสระโพนทอง อำเภอเกษตรสมบูรณ์ ชัยภูมิ

๕๙. ใบเสมาขนาดใหญ่แบบทวารวดี ที่บ้านตาตอง ยโสธร สูงประมาณ ๒.๐๐ เมตรเศษ

๖๐. ผังเมืองกันทรวิชัย มหาสารคาม

๖๑. จารึกของเจ้าชายจิตรเสน โขงเจียม บ้านขันเทวดา อุบลราชธานี

๖๒. พระโพธิสัตว์สำริด กลุ่มอำเภอประโคนชัย บุรีรัมย์ อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๔

๖๓. ทับหลังปราสาทเขมร แบบศิลปะบาแก็ง พบที่ปราสาทหินพนมวัน

๖๔. ทับหลังปราสาทเมืองแขก อำเภอสูงเนิน ราชสีมา นครราชสีมา ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๕

๖๕. ภาพถ่ายทางอากาศบริเวณเมืองด้า อำเภอประโคนชัย บุรีรัมย์

๖๖. เครื่องปั้นดินเผา แบบเตาบ้านกรวด
๖๗. กลองมโหรีที่กล้ำริดรุ่นแรก พบที่เกาะสมุย สุราษฎร์ธานี
๖๘. ก. เหรียญเงินแบบฟูนันท์ที่เมืองออกแก้ว พบที่บ้านทุ่งน้ำเค็ม อำเภอท่าศาลา นครศรีธรรมราช
- ข. แบบเหรียญฟูนันท์ที่พบทั่วไปในประเทศไทย
๖๙. เทวรูปพระนารายณ์ พบที่ไชยา อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๕
๗๐. เทวรูปพระนารายณ์ พบที่เขาพระหน่อ ตะกั่วป่า ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๓
๗๑. ทวยหีนหัวเสา แบบศิลปะอินเดียใต้ พบที่อำเภอท่าเรือ นครศรีธรรมราช ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๕ ?
๗๒. ภาพปั้นดินดิบติดผนังถ้ำ วัดถ้ำคูหา ตำบลช้างขวา อำเภอกาญจนดิษฐ์ สุราษฎร์ธานี
๗๓. พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร แบบศิลปะปาละ พุทธศตวรรษที่ ๑๔-๑๕
๗๔. เครื่องปั้นดินเผาที่ขุดพบภายในเมืองพระเวียง มีฝีมือการช่างและแบบดี
๗๕. พระพุทธรูปสำริดปางนาคปรก แบบศิลปะปู้ทอง พุทธศตวรรษที่ ๑๘
๗๖. ภาพแผนที่ทางอากาศ บริเวณเมืองไชยา

บทที่ ๓

๗๗. ปราสาทภูมิโพน บ้านดม อำเภอสังขะ สุรินทร์
๗๘. ส่วนตะเขี่ยตกรก่อกอิฐผนังด้านตะวันตก ปราสาทภูมิโพน บริเวณเรือนธาตุจรดยอด
๗๙. ปราสาทประดับปราสาทภูมิโพน ก่ออิฐฉุน ใสอิฐทำบัวบางตำแหน่ง
๘๐. ทับหลังปราสาทภูมิ โพนถูกทำลาย แต่การเข้าเดือยหินมั่นคงแข็งแรงมาก จึงแตกเฉพาะส่วนผิวหน้าเท่านั้น
๘๑. ผนังเรือนธาตุ พระธาตุพนมชั้นใน หลังผนังสลักภาพ ทิมเทคนิคการก่อสร้างแบบเขมร
๘๒. กรอบประตูหินพระธาตุพนม
๘๓. ผนังอิฐส่วนในเรือนธาตุ พระธาตุพนม
๘๔. รฐานปราสาทอิฐเดิม บริเวณภายในปราสาทพนมวัน ถูกอาคารใหม่ก่อบนอยู่
๘๕. รฐานปราสาทอิฐ ปราสาทพนมวัน
๘๖. โครงสร้างผนังปราสาทอิฐ ปราสาทพนมวัน ก่อกำแพงหนาประมาณ ๕ แผ่นอิฐ
๘๗. ลวดบัวปราสาทอิฐพนมวัน ใสอิฐทางราบออกบางส่วน เพื่อทำลวดบัวตามต้องการ

๘๘. ผนังอิฐปรางสาทเมืองแขก
๘๙. ผนังอิฐ ปรางสาทเนินกู่
๙๐. ปรางสาทบ้านจวน ผนังและฐานอาคารอิฐ
๙๑. ผนังปรางสาทบ้านจวน ย่อเก็จ บางแห่งก่ออิฐแซมทางตั้ง
๙๒. ส่วนละเอียดคมผนังปรางสาทบ้านจวน ก่ออิฐชนติดกันโดยไม่มีรายละเอียดการก่อสร้าง
๙๓. การทำลวดบัวฐานปรางสาทบ้านจวน
๙๔. ปรางสาทมีชัย ยอดพังทลายไปส่วนหนึ่ง ส่วนที่เหลือแสดงให้เห็นการก่อผนังยอดที่เหลื่อมอิฐสอเข้าหากันไปตลอด
๙๕. เทคนิคการก่อผนังชนด้านมุมฉาก ปรางสาทมีชัย
๙๖. ผนังบานประตูปลอมปรางสาทมีชัย
๙๗. การย่อเก็จหรือย่อมุมผนัง ปรางสาทบ้านเบง
๙๘. สภาพของปรางสาทบ้านเบงที่เหลืออยู่
๙๙. ส่วนละเอียดของผนังปรางสาทบ้านเบง
๑๐๐. รายละเอียดการก่อผนังภายนอก พระธาตุพนม ไขว้ชัดอิฐทุกก้อนแล้วเรียงติดกัน
๑๐๑. รายละเอียดผนังอิฐ พระธาตุพนม มีแนวเหลื่อมอิฐทางนอนอยู่บ้าง
๑๐๒. ภาพสลักบนผนังเรือนธาตุ พระธาตุพนม ด้านทิศตะวันตก
๑๐๓. เทวสถานปรางค์แขก ลพบุรี
๑๐๔. ส่วนละเอียดการก่ออิฐผนังปรางค์แขก
๑๐๕. ฐานปรางค์แขก มีบัวลูกแก้วคล้ายแบบทวารวดีอยู่ด้วย
๑๐๖. การก่อผนังอิฐปรางค์แขก การก่อและจัดผังมอดี้ แต่การเซาะที่มุมอับ ยังขาดความชำนาญ
๑๐๗. ฐานอาคารปรางสาทบ้านปรางสาท ก่อผนังเอาหัวอิฐออกเป็นส่วนใหญ่
๑๐๘. ปรางสาทวัดโพธิญาณ
๑๐๙. ปรางสาทตำหนักไทร ทับหลังถูกเคลื่อนย้ายออกจากที่เดิม
๑๑๐. ยอดปรางสาทตำหนักไทร บัวหินสลัก
๑๑๑. ปรางค์องค์ใหญ่ เมืองเก่าศรีเทพ
๑๑๒. ปรางค์องค์เล็ก เมืองเก่าศรีเทพ
๑๑๓. ยอดปรางค์องค์ใหญ่ ศรีเทพ ก่ออิฐเหลื่อมไปสู่ยอด เพดานไม้
๑๑๔. ผนังอิฐปรางค์องค์เล็ก ศรีเทพ

๑๑๕. กลุ่มปราสาทอิฐ ปราสาทเมืองต่ำ บุรีรัมย์
๑๑๖. ปราสาททิศ ปราสาทเมืองต่ำ
๑๑๗. ส่วนละเอียดการก่ออิฐบริเวณเขตปราสาททิศ ปราสาทเมืองต่ำ
๑๑๘. รายละเอียดการก่ออิฐผนังปราสาทเมืองต่ำ
๑๑๙. ส่วนละเอียดการก่ออิฐและเขาระอยที่มุมชนคานฉากของผนังปราสาทเมืองต่ำ
๑๒๐. รอยฉีกของผนังปราสาท บริเวณมุมชนเป็นฉาก
๑๒๑. ส่วนละเอียดของผนังปราสาทปลายบัว ทำส่วนละเอียดของส่วนประกอบที่เป็นหินให้อิฐจับได้
๑๒๒. ส่วนละเอียดการขึ้นกรอบทับหลังเข้าไปในผนังอิฐ ปราสาทปลายบัว
๑๒๓. กลุ่มปราสาทกู่สวนแดง
๑๒๔. ผนังปราสาทกู่สวนแดง องค์ทิศเหนือ
๑๒๕. ส่วนละเอียดการก่ออิฐ เหนือทับหลังกรอบประตู ปราสาทกู่สวนแดง
๑๒๖. รอยฉีกบริเวณผนังมุมฉากปราสาทกู่สวนแดง และระเบียบการก่ออิฐแบบอิงลิชบอนด์
๑๒๗. ปราสาทบ้านไพล
๑๒๘. ส่วนละเอียดการก่ออิฐ และสกัดอิฐ ตามแนวขอมุมปราสาทบ้านไพล
๑๒๙. ก. ปราสาทอิฐ ปราสาทกำแพงใหญ่ ศรีสะเกษ
ข. วิหารอิฐปราสาทกำแพงใหญ่ ศรีสะเกษ
๑๓๐. รายละเอียดการก่อผนังปราสาทอิฐ ปราสาทกำแพงใหญ่
๑๓๑. รายละเอียดผนังวิหารอิฐ ปราสาทกำแพงใหญ่
๑๓๒. ปราสาททองหลาง ปราสาทประธาน และปราสาทบริวารด้านทิศใต้
๑๓๓. รายละเอียดการก่ออิฐที่ผนังยอดปราสาททองหลาง
๑๓๔. ปราสาทกู่พระโกณา
๑๓๕. รายละเอียดการก่อผนังอิฐปราสาทกู่พระโกณา
๑๓๖. ปราสาทปรางค์กู่ ศรีสะเกษ
๑๓๗. ผนังเรือนธาตุ ปราสาทปรางค์กู่ ก่อแบบอิงลิชบอนด์อย่างเคร่งครัด
๑๓๘. ปราสาทศรีขรภูมิ ปราสาททิศด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้
๑๓๙. องค์ประกอบยอดปราสาทศรีขรภูมิ ขอมุมมาจากนเกือบจะไม่มีเนื้อที่ของบันแถลง
๑๔๐. ส่วนละเอียดการก่ออิฐบนทับหลังหินทราย

๑๔๑. อาคารฉีกของผนังเรือนธาตุ ปราสาทศรีขรภูมิ
๑๔๒. ผนังปราสาทศรีขรภูมิ เรียงอิฐแบบอิงลิชบอนด์
๑๔๓. ลวดบัวฐานปราสาทศรีขรภูมิ ใช้วิธีใสอิฐประกอบ
๑๔๔. ปรารักษ์หมายเลข ๑๖ ก. ในวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ลพบุรี
๑๔๕. โครงสร้างภายในยอดปรารักษ์ หมายเลข ๑๖ ก. ทำช่องระบายอากาศอยู่หลังกลีบขนุน
๑๔๖. รายละเอียดการก่อผนังอิฐขัด ปรารักษ์ ๑๖ ก.
๑๔๗. แนวบัวสุดขอบเรือนธาตุก่ออิฐหนารับผ้าเพดานไม้
๑๔๘. ปรารักษ์วัดนครโกษา
๑๔๙. การก่ออิฐที่สันเหลื่อมปรารักษ์วัดนครโกษา ก่อแล้วฉาบภายนอก
๑๕๐. ส่วนโครงสร้างอิฐปราสาทกู่สี่ดา
๑๕๑. ส่วนประตูและทับหลังปราสาทกู่สี่ดา
๑๕๒. เทคนิคการก่อผนังหินที่วิหารคตใกล้ซุ้มประตูปราสาทเมืองต่ำ
๑๕๓. พระบรมธาตุไชยา
๑๕๔. ผนังอิฐพระบรมธาตุไชยา (ปัจจุบันได้ปิดทับไปแล้ว ได้เปิดใหม่ออกสองช่องในตำแหน่งที่สูงขึ้นไปอีก)
๑๕๕. เจดีย์วัดแก้ว ไชยา (ภาพถ่ายก่อนการปฏิสังขรณ์ของกรมศิลปากร พ.ศ. ๒๕๑๕-๒๕๒๒)
๑๕๖. รูปด้านหน้าเจดีย์วัดแก้ว
๑๕๗. ยอดเจดีย์วัดแก้ว ใช้การเหลื่อมอิฐตามยาวจนถึงยอด มีรอยฉีกที่มุมชนยอดผนัง
๑๕๘. ส่วนละเอียดเทคนิคการก่ออิฐแบบอิฐขัด เจดีย์วัดแก้ว
๑๕๙. รายละเอียดของลวดบัวประดับฐานเจดีย์วัดแก้ว
๑๖๐. เจดีย์วัดเจดีย์งาม ระโนด สงขลา
๑๖๑. รายละเอียดผนังฐานเจดีย์งาม ก่อด้วยอิฐปะการังสอดดิน
๑๖๒. อิฐปะการัง พิพิธภัณฑสถานวัดมณีมาวาส สงขลา
๑๖๓. ฐานเจดีย์วัดเจดีย์งาม ก่ออิฐแบบสกลช่างศรีวิชัย แต่อิฐมีขนาดต่าง ๆ กัน
๑๖๔. ฐานเจดีย์วัดศรีหยัง ระโนด สงขลา
๑๖๕. รายละเอียดการก่ออิฐฐานเจดีย์วัดพะไ้ะ
๑๖๖. เจดีย์โบราณในวัดท้าวโคตร นครศรีธรรมราช
๑๖๗. รายละเอียดการก่ออิฐของเจดีย์โบราณวัดท้าวโคตร

บทที่ ๔

๑๖๘. ปราสาทยายเหงา ตำบลสังขะ อำเภอสังขะ สุรินทร์
๑๖๙. ผนังภายในปราสาทยายเหงา มุมฉากผนังจบก้นก่อนุน ระดับระนาบเดียวกันกับบัวรับฟ้าเพดาน
๑๗๐. ยอดปราสาทยายเหงา ใช้วิธีก่อสร้างบัวออกมารับระนาบผนัง ช่วยลดการเหลื่อมอิฐแบบสั้นเหลื่อม
๑๗๑. ผนังก่ออิฐปราสาทยายเหงา เทคนิคอิฐขัด
๑๗๒. รายละเอียดการเข้าเดือยกรอบประตูหิน ปราสาทยายเหงา
๑๗๓. รายละเอียดการเข้ากรอบประตูหิน ปราสาทบ้านพลวง
๑๗๔. ชูมหน้าบันปราสาทหินพนมรุ้ง ปราสาทด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้
๑๗๕. ปราสาทพระธาตุคุม ตำบลจันทวน อำเภอเมือง สกลนคร
๑๗๖. ผนังภายในส่วนยอดพระธาตุคุม
๑๗๗. มุมฉากผนังด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ ใช้อิฐหมุดตามแนวก่ออิฐด้านสั้น
๑๗๘. รายละเอียดการใช้อิฐหมุดที่เสาแนวเข้ามากินเนื้อที่ในอิฐที่ก่อตามแนวนอนมุมผนัง ด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ พระธาตุคุม
๑๗๙. โคนเสาอิงประตูหินทรายแดง ด้านประตูทิศเหนือ
๑๘๐. ส่วนอาคารอิฐ มุมระเบียงคดด้านตะวันตกเฉียงเหนือ ปราสาทหินพิมาย
๑๘๑. หน้าตัดส่วนอาคารอิฐบนระดับพื้นดิน ปราสาทหินพิมาย
๑๘๒. ฐานวิหารอิฐ ที่ควนสราญรมย์ อำเภอพนมพิณ สุราษฎร์ธานี
๑๘๓. องค์ประกอบลวดบัวฐานวิหารอิฐ ควนสราญรมย์